

Varja Močnik

Svoboda pod tesnim svodom zaporne celice

LUKNJA | 1960

Velika klasika francoskega in tudi žanrskega filma **Luknja** (Le Trou, 1960, Jacques Becker) je obče nepoznan film, javnosti skrit v sencah kanoniziranih imen in naslovov francoske klasike in novega vala. Resnično poseben žanrski film je na prvi pogled ... nemuden popravek: na prvi opis vendarle tipičen film o begu iz zapora: skupini štirih *hard-boiled* jetnikov, ki prebrisanost tvegan pobeg, se v celici pridruži peti, priljuden sojetnik, ki ga uigrana ekipa previdno, a zanesljivo sprejme medse. A že prvi pogled na film obeta posebno filmsko doživetje: na zakotnem razdejanem urbanem dvorišču, očitno mehanični delavnici, izpod drobnozornega pokrova *spačka* proti kameri stopi moški (pri tem se mimogrede z glavo zadene ob havbo in z rok obriše trdovratno avtomobilsko maščobo) in gledalcu naravnost v oči reče: »Dober dan. Moj prijatelj Jacques Becker je v vseh podrobnostih poustvaril resnično zgodbo. Mojo zgodbo. Zgodila se je leta 1947 v zaporu La Santé.«

Becker je svoj zadnji film **Luknja** (umrl je dva tedna po zaključku montaže, zvočni miks pa je dokončal njegov sin in asistent Jean Becker) posnel po prvem romanu Josėja Giovannija, soudeleženca pri dotičnem begu in sojetnika Jeana Keraudyja – moškega, ki nas nagovori v prej opisanem prvem kadru in ki v filmu igra filmskega sebe, izvedbenega vodjo pobega (preostali ansambel so profesionalni igralci). Film zvesto reproducira resnično dogajanje in Beckerjeva hiperrealistična naracija poleg neprecenljivega odmerka verodostojnosti in, kakopak, za žanr primerne napetosti ponudi še avtentičen pogled v dinamiko peterice, ki sicer navzven deluje – jé, spi in diha – kot eden.

Kljub temu da so življenjske okoliščine jetnikov same po sebi burne, filmske zgodbe **Luknje** vse do zadnjih minut filma ne vodijo usodna dejanja in dogodki. Vse dogajanje poteka v zaporu, a večina filma med golimi stenami tesne celice in v ozkih,

temačnih rovih pod zemljo. Becker film na gosto tke iz nežne igre predmetov, pogledov, gest, domislic – stvarnih in neoprijemljivih podrobnosti. Svoj monumentalni minimalizem skozi film odmerja zadržano, a vendarle gledalca ves čas drži na trnih nepredvidljivosti dogajanja in napetosti dejanja. Osupljivo precizna obravnava bega iz zaporu nam predoči vse faze in mogoče meandre tveganega podviga: kako se telo spoprijeti s kopanjem različnih materialov; kateri deli telesa pri tem najbolj trpijo; kako zakriti sledi umazanega dela – na telesu, obleki, v prostorih; kako namestiti lutko spečega človeka; kako ustvariti periskopsko pripravo za pogled navzven, kjer je zaukazan pogled navznoter ... ali napravo za merjenje časa, kjer čas ne obstaja. A Becker na prav enak način, z natančno in blagozvočno skladbo podrobnosti, tudi z neznansko empatijo, pripoveduje o temeljnih lastnostih, stanjih in dilemah človekovega obstoja: pregled paketov, ki jih zapornikom pošiljajo domači; trenutki osebne higiene; nesebično deljenje hrane in cigaret (in družno uživanje v njih); iskreni osebni pogovori ... Zvočna podoba filma je prav tako minimalistična in hkrati nasičena kakor slikovna: glasbe ni, a tišino trgajo pomenov polni, zamolkli, rezki, komaj slišni ali glasni zvoki brušenja, trganja, praskanja, udarjanja, bližnjih in oddaljenih korakov.

Neizogibno je, da s testosteronom napolnjeno okolje zaporu Becker prikaže kot prostor moškosti in močnatosti: junaki filma se neprenehoma kažejo kot telesno močni, gibčni, urni, inteligentni, iznajdljivi, razumni in razsodni, a v isti sapi še toliko bolj možati – sočutni so, nežni, iskreni, vedri, čustveni in nežni, kar tudi sami opažajo, pri tem pa drug drugega spoštujejo in občudujejo. Nasilje, ki sicer ves film tli pod plaščem discipline, se nazorno razplamti le v prizoru (zaslužene) kazni tatovoma – ko jetnik oklofuta (!) sojetnika. In kljub temu da je film živopisen poklon človeškosti – tovarištvu, dostojanstvu, pogumu, spoštljivosti, sramu –, je v njegovem središču dilema, ki se vrti okoli zaupanja: zaupanja drugemu, a še prej zaupanja sebi, lastnemu instinktivnemu čutu, ki je zmožen (ali ne) slutiti in presoditi, ali je drugi vreden zaupanja. Naslovna *luknja* predstavlja seveda zapor, tudi zaporno celico in tesni predor proti svobodi, a tudi še nekaj neotipljivega, kar perforira vero v zaupanje.

Junaki se večino filma vedejo presenetljivo mirno in rezervirano, da se gledalcu bržkone zdi, da beg za nikogar med njimi ni nikakršna nujnost – a hkrati se jasno razkriva, da predstavljata razmislek o begu in udejanjanje postopka bežanja jetnikom edino možnost, da pod tesnim svodom zaporu le okusijo svobodo.

Film *Luknja* bo med 17. in 23. aprilom na ogled na 10. festivalu *Kurja polt*.